

تحلیل محتوای کتب کار و فناوری از لحاظ انعکاس مولفه های کارآفرینی (جامعه آماری: پایه های هفتم، هشتم و نهم دوره متوسطه اول - پایه دهم دوره متوسطه دوم)

پریوش محمدی قشلاق^۱

چکیده

هدف کلی این تحقیق، بررسی و شناسایی میزان توزیع مؤلفه‌های کارآفرینی در محتوای درسی کتاب کار و فناوری است. برای نیل به این هدف، از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. همچنین، برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آمار توصیفی مانند فراوانی و درصدگیری و برای ارائه داده‌ها از نمودار و جداول فراوانی بهره‌گرفته شده است. نتایج تحقیق نشان داده است که در کتب کار و فناوری پایه های هفتم، هشتم و نهم دوره متوسطه اول - پایه دهم دوره متوسطه دوم جمعاً ۲۹۱ مورد به مؤلفه‌های کارآفرینی اشاره شده است که از این تعداد، ۶۰ مورد (۲۰/۶٪) به مولفه‌های استقلال‌طلبی، ۵۳ مورد (۱۸/۲٪) به مولفه‌های آینده‌نگری، ۵۱ مورد (۱۷/۵٪) به مولفه‌های کنترل درونی، ۴۸ مورد (۱۶/۴٪) به مولفه‌های انگیزه پیشرفت، ۴۰ مورد (۱۳/۷٪) به مولفه‌های خلاقیت و ۳۹ مورد (۱۳/۴٪) به مولفه‌های ریسک‌پذیری پرداخته شده است. علاوه بر این، در سطح پایه تحصیلی، بیشترین توجه به مؤلفه‌های کارآفرینی در پایه دهم با ۹۸ مورد (۳۳/۶٪) و کمترین توجه در پایه هفتم دوره متوسطه اول با ۵۶ مورد (۱۹/۲۴٪) مشاهده گردیده است. با تأمل در باب این یافته‌ها می‌توان گفت که مؤلفه‌های بسیاری در همه ابعاد کارآفرینی مورد کم‌توجهی برنامه‌ریزی درسی قرار گرفته شده است. از این رو، با توجه به فاصله آشکار و عدم هم‌خوانی برنامه درسی پیشنهادی با برنامه درسی موجود، ضرورت بازنگری و بازاندیشی تمامی ابعاد کارآفرینی در برنامه درسی پیشنهاد می‌شود. در میان ابعاد کارآفرینی، مولفه‌های ریسک‌پذیری و خلاقیت جزء ابعادی است که در کتب درسی کار و فناوری پایه های هفتم، هشتم و نهم دوره متوسطه اول - پایه دهم دوره متوسطه دوم کمترین توجه به آن شده است. بنابراین، بیش از همه، برنامه‌ریزان درسی در محتوای کتب درسی باید مولفه‌های ریسک‌پذیری و خلاقیت را در محور سیاست‌گذاری خود قرار دهند.

کلید واژگان: مولفه‌های کارآفرینی، تحلیل محتوای کتب درسی کار و فناوری دوره متوسطه اول و دوم.

^۱ استادیار، مدیریت آموزشی، گروه علوم تربیتی، واحد مهاباد، دانشگاه آزاد اسلامی، مهاباد، ایران (نویسنده مسئول)

در حال حاضر که اقتصاد کشور ما گرفتار نارسایی ها، کمبودها، و سوء مدیریت هایی است که منجر به وضعیت ناهنجار بیکاری، کمبود تولید ناخالص داخلی، کاهش قدرت سرمایه گذاری دولت، ضعف در صادرات غیر نفتی و بیماریهایی از این قبیل شده است، نیم نگاهی به وضعیت جهانی اقتصاد ما را به سوی این باور می کشاند که رشد کارآفرینی و فرهنگ کارآفرینانه به شرطی که هنرمندانه، با فرهنگ، امکانات، تواناییها و سلیقه ایرانی آمیخته شود تنها راه بهبود بیماری امروز اقتصاد کشور و پیشگیری از وخامت حال فرداست. با توجه به دلایلی که در زمینه اهمیت کارآفرینی وجود دارد ضروری است برنامه ریزان و کارگزاران دولتی با حمایت همه جانبه از فرایند کارآفرینی و برنامه ریزی جامع، زمینه رشد و ترویج فرهنگ کارآفرینی را فراهم کنند. امروزه شواهد موجود نشان می دهد که کارآفرینی می تواند در نتیجه برنامه های آموزشی، پرورش یابد. نظریه پردازان علم مدیریت که بعد فنی کارآفرینی را بررسی می کنند بر این اعتقاد هستند که کارآفرینان می توانند در کلاس درس آموزش ببینند و بالنده شوند. بنابراین کارآفرینی امروزه به یکی از مهم ترین و گسترده ترین فعالیت های دانشگاه ها تبدیل شده است. دانشگاهها ملزمند برای ترقی و ترویج آموزش کارآفرینی بیندیشند، چون نسل جوان نیاز دارد که بداند چگونه در برابر محیطهای ناامن و پیچیده و قوانین و مقررات متغیر در بازار کار بطور انعطاف پذیر عمل کند. ساختار نظام آموزشی باید طوری تنظیم گردد که فارغ التحصیلان بتوانند در آینده بصورت کارآفرین در جامعه فعالیت کنند. کارآفرینی از منابع پایان ناپذیر همه جوامع بشری است (معانی، ۱۳۹۴:ص ۶۳). در این راستا نظام آموزشی باید در ایجاد و پرورش روحیه کارآفرینی در اعضای خود تلاش کند. در واقع پیوند اجتناب ناپذیر نظام آموزشی با نظام اقتصادی رسالت کارآفرینی را بر آن تحمیل کرده است (مقیمی، ۱۳۹۳:ص ۲۲). برنامه درسی کار و فناوری می تواند زمینه مناسبی را برای آموزش های مرتبط با این حوزه و هدایت دانش آموزان به مشاغل تولیدی و صنعتی و تحقق کارآفرینی با نگرش نوین ایجاد نماید و بدیهی است که توسعه تولید، صنعت، اشتغال و کارآفرینی از شاخصه های اصلی رشد اقتصادی هر جامعه به شمار می آید. همچنین این آموزش ها موجب ویژگی های شخصیتی همچون اعتماد به نفس، احساس مسئولیت، نظام، توانایی حل مسئله و مهارت های مبتنی بر فناوری های نوین در دانش آموزان می شود. در امر آموزش کارآفرینی در کتاب های درسی نخستین گام شناسایی و آموزش ویژگی های کارآفرینی در دانش آموزان است زیرا توان و قدرت کارآفرین به ویژگی هایش بستگی دارد (صمدآقایی، ۱۳۹۴:ص ۵۲).

باتوجه به جایگاه کتب درسی در نظام آموزشی ایران انتظار می رود محتوای کتب به گونه ای تدوین گردد که توانایی پاسخگویی به تقاضای اجتماعی، فرهنگی و ... دانش آموزان هر عصر را به شکل کارا و اثربخش دارا باشد. در عصر حاضر که انسان با انفجار اطلاعات و توسعه فناوری جدید مواجه است،

نظام آموزش و پرورش وظیفه دارد برنامه‌های آموزشی و درسی را طوری سازماندهی نماید تا دانش آموزان بتوانند مهارت‌های یادگیری را کسب و ضمن ساخت دانش یادگیری خویش را کنترل نمایند. در این راستا انتظار می‌رود مدارس در توسعه قابلیت‌های کارآفرینی نقش محوری ایفا نمایند (علایی، ۱۳۹۳:ص ۱۲).

مسئله ازدیاد بیکاری تحصیل کرده‌ها در کشور، نشانه‌ای از عدم تناسب بین دنیای کار و دنیای آموزش است. لذا طراحی و استقرار نظام کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری در آموزش و پرورش و برنامه‌های درسی در راستای هدایت دانش‌آموزان به سوی حرف و مهارت‌های مورد نیاز حال و آینده کشور، متناسب با استعدادها، علایق و توانمندی‌های دانش‌آموزان، از مسائل ضروری کشور به حساب می‌آید. اکنون باتوجه به مطالب فوق و از آنجا که تاکنون پژوهشی در ارتباط با تحلیل محتوای کتاب‌های درسی کار و فناوری پایه‌های هفتم، هشتم و نهم دوره متوسطه اول و پایه دهم متوسطه دوم از لحاظ انعکاس مولفه‌های کارآفرینی صورت نگرفته است، لذا مسئله اصلی پژوهش حاضر " تحلیل محتوای کتاب کار و فناوری از لحاظ انعکاس مولفه های کارآفرینی پایه‌های هفتم، هشتم و نهم دوره متوسطه اول و پایه دهم متوسطه دوم می‌باشد که در آن میزان توجه به مولفه‌های مورد نظر در کتاب کار و فناوری مورد بررسی قرار خواهد گرفت. در چند سال اخیر موضوع کارآفرینی در نظام آموزش و پرورش کشورمان مطرح شده، و مورد استقبال واقع شده است. درس کار و فناوری که سابقه ورود آن به برنامه درسی مدارس به سال ۱۳۵۰ بر می‌گردد، از ابتدا عهده‌دار آموزش‌های عملی و مهارتی به دانش‌آموزان بوده است. هنوز هم از این درس انتظار می‌رود دانش‌آموزان را با مسیرهای تحصیلی آینده و با مشاغل و حرفه‌های موجود در جامعه آشنا ساخته و به آنها کمک کند تا استعدادهای خود را شناسند و برای آینده خود تصمیم بگیرند. گرچه نمی‌توان نیل به چنین هدفی را تنها از یک درس انتظار داشت اما در مقایسه با سایر دروس این درس می‌تواند سهم بیشتری را به خود اختصاص دهد. محتوای این درس برخلاف سایر دروس که بر یک موضوع تمرکز دارند به موضوعات مختلفی می‌پردازند و از تنوع محتوایی برخوردار است و جنبه عملی و مهارتی آن نسبت به جنبه‌های نظری قوی‌تر می‌باشد و دانش‌آموزان را به کار و عمل وادار می‌کند (عابدی و همکاران، ۱۳۹۲:ص ۳۱). لذا با توجه به نیاز جامعه امروز به کارآفرینی برای حل مشکلاتی چون معضل بیکاری و تشویق دانش‌آموزان به مشاغل نو و مورد نیاز، انتظار می‌رود که محتوای کتب درسی کار و فناوری بیش از پیش به موضوع کارآفرینی و کارآفرین کردن دانش‌آموزان پرداخته و با افزایش نگرش و دانش آنها در مورد کارآفرینی، هدایت تحصیلی و شغلیشان را نیز در آینده فراهم نماید. درس کار و فناوری با آموزش و پرورش نه تنها مهارت‌های پایه، بلکه مهارت‌هایی همچون

حل مسئله، تفکر انتقادی، پرورش خلاقیت و نوآوری در دانش‌آموزان، می‌تواند آنها را برای مقابله با جهان در حال تغییر آماده کند. بنابراین توجه به این درس از اهمیت خاصی برخوردار است. از طرفی دانش‌آموزان به این دلیل که نقش اساسی در شکل دهی و توسعه جامعه و آینده سازی کشور دارند، نیازمند به توجه بیشتری هستند. بنابراین مسئولین می‌توانند با دقت بیشتری در راستای شناخت ضرورت‌ها و نیازهای این قشر جامعه، گام‌های موثری با استفاده از توسعه کارآفرینی بردارند. به نظر می‌رسد، تعیین نظام مناسب تعلیم و تربیت در زمینه کارآفرینی برای زمان حال و آینده توسط دست‌اندرکاران از ضروریات محسوب می‌شود؛ بعلاوه نکته مهم دیگر تشخیص این موضوع است که چگونه می‌توان از نظام مناسب مورد نظر در تعلیم و تربیت دانش‌آموزان برای توسعه کارآفرینی استفاده کرد، تا انگیزه و خلاقیت کارآفرینی آنان را افزایش داد؟ حل این مساله برای هر جامعه در حال توسعه ای نه تنها بسیار مهم است بلکه فوریت فراوان دارد. نظام کارآفرینی دانش‌آموزان کشور یک مساله ملی است لذا طراحی و اجرای آن با استفاده از فناوری که دارای توانمندی‌های بسیار است، نیز مثل مساله ای ملی مورد توجه و تاکید است (منطقی، ۱۳۹۰: ص ۴۰). لذا با توجه به مطالب ذکر شده، اهمیت و ضرورت تحقیق حاضر را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود: (۱) ارائه پیشنهاداتی به برنامه‌ریزان آموزشی و درسی جهت تجدیدنظر در محتوای کتاب‌های کار و فناوری پایه‌های مختلف تحصیلی بر مبنای توجه بیشتر به کارآفرینی و مولفه‌های آن (۲) آشنایی بیشتر دانش‌آموزان با مفهوم و اهمیت کارآفرینی به عنوان ابزار کلیدی در اشتغال‌زایی، آشنایی با فناوری‌های روز و مقابله با تحولات جهانی پیرامون. بر این اساس سوالات زیر را مورد بررسی قرار می‌دهیم:

- ۱) در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه‌ی هفتم دوره متوسطه اول تا چه حد به مولفه‌های کارآفرینی توجه شده است؟
- ۲) در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه‌ی هشتم دوره متوسطه اول تا چه حد به مولفه‌های کارآفرینی توجه شده است؟
- ۳) در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه‌ی نهم دوره متوسطه اول تا چه حد به مولفه‌های کارآفرینی توجه شده است؟
- ۴) در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه‌ی دهم دوره متوسطه دوم تا چه حد به مولفه‌های کارآفرینی توجه شده است؟

روش‌شناسی

در این پژوهش از روش توصیفی از نوع تحلیل محتوا استفاده می‌شود و نوع مطالعه نیز کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد. و مطالعه بر روی بررسی متون انجام می‌گیرد لذا جامعه آماری تحقیق حاضر، کتب کار و فناوری پایه‌های هفتم، هشتم و نهم دوره متوسطه اول - پایه دهم دوره متوسطه دوم در سال تحصیلی ۹۶-۱۳۹۷ می‌باشد. کتب کار و فناوری در پایه‌های مختلف دوره ابتدایی و متوسطه اول و دوم در حال حاضر تدریس می‌شود. در این پژوهش هدف تنها بررسی کتب کار و فناوری پایه‌های هفتم، هشتم و نهم دوره متوسطه اول - پایه دهم دوره متوسطه دوم بوده است به این خاطر که فرض نگارنده بر این بوده است که توجه این پایه‌های ذکر شده به بحث کارآفرینی بیشتر از سایر پایه‌ها بوده است. لذا تنها به بررسی این پایه‌ها کفایت نمودیم.

برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش‌های آمار توصیفی مانند فراوانی و درصدگیری استفاده خواهد شد و برای ارائه داده‌ها از نمودار و جداول فراوانی بهره‌برداری می‌شود. روش کار در این پژوهش به این صورت است که بر اساس عملیات برش، محتوای کار و فناوری پایه‌های هفتم، هشتم، نهم دوره متوسطه اول - دهم دوره متوسطه دوم که شامل متن، پرسش، تصاویر، فعالیت‌های درون متنی و همچنین کاربرگ‌هایی در پایان کتاب است، طبقه‌بندی و به چهار بخش تقسیم می‌شوند. با توجه به مبانی نظری فصل دوم، مفاهیم و مؤلفه‌های تحلیل محتوا عبارتند از:

جدول (۱) مؤلفه‌های کارآفرینی

مؤلفه‌ها و شاخص‌ها	ابعاد کارآفرینی
انعطاف‌پذیری، ابتکار، حساسیت به مسئله، ترکیب، ارزشیابی، تحلیل‌گری	خلاقیت
پیچیدگی، اقتباس، بزرگ‌نمایی، کوچک‌نمایی، جایگزینی، عمل بالعکس	انگیزه پیشرفت
سطح آرزو، ارتقائطلبی، مسئولیت‌پذیری، پشتکار	ریسک‌پذیری
ادراک زمانی، انتخاب دوست، رفتار موفق	کنترل درونی
توانایی تصمیم‌گیری، بصیرت، قدرت تخیل	استقلال طلبی
توانایی یادگیری از اشتباهات، تعرض و تنهاجی بودن	آینده‌نگری
دقت و کمال، پاسخ مثبت به چالش، تعهد پافشاری	
صداقت و یکپارچگی، حلال مشکلات، کارآمدی	
مستقل بودن، خودجوشی، اعتماد به نفس، سودگرایی	
رهبری-پویایی، بلوغ و تعادل	
حساسیت داشتن نسبت به دیگران، خوش‌بینی	
دوراندیشی، هدف‌گرایی صحیح، شناسایی الگو	

یافته‌ها

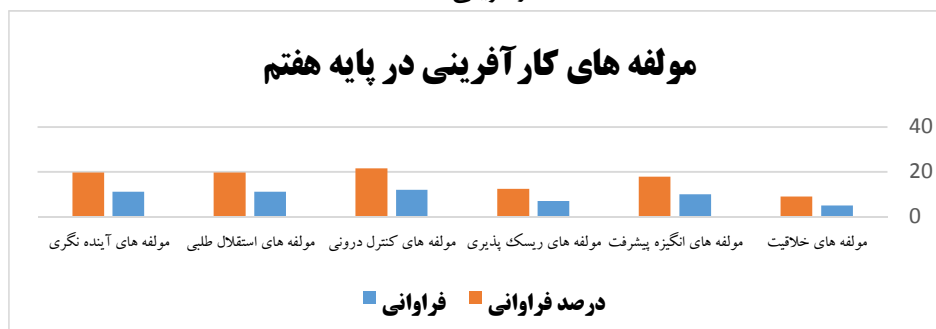
اولین سؤال تحقیق این است که در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه‌ی هفتم دوره متوسطه اول تا چه حد به مولفه‌های کارآفرینی توجه شده است؟ جدول ۲ نتایج را نشان می‌دهد.

جدول ۲) فراوانی و درصد توزیع مولفه‌های کارآفرینی کتاب کار و فناوری در پایه هفتم دوره متوسطه اول

مجموع توجه به هر یک از مولفه‌ها٪	فراوانی	مولفه‌های کارآفرینی
۸/۹۲	۵	مولفه‌های خلاقیت
۱۷/۸	۱۰	مولفه‌های انگیزه پیشرفت
۱۲/۵	۷	مولفه‌های ریسک‌پذیری
۲۱/۴	۱۲	مولفه‌های کنترل درونی
۱۹/۶	۱۱	مولفه‌های استقلال طلبی
۱۹/۶	۱۱	مولفه‌های آینده‌نگری
۱۰۰	۵۶	مجموع

نتایج جدول شماره ۲، نشان می‌دهد که در کتاب کار و فناوری پایه هفتم دوره متوسطه اول جمعاً در ۵۶ مورد به مولفه‌های کارآفرینی که شامل مولفه‌های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی و آینده‌نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۱۲ مورد (۲۱/۴٪) به مولفه‌های کنترل درونی توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های کنترل درونی شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه هفتم دوره اول متوسطه، ۱۱ مورد (۱۹/۶٪)، به مولفه‌های آینده‌نگری و استقلال طلبی پرداخته شده است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های آینده‌نگری و استقلال طلبی نیز شده است. علاوه بر این، فراوانی مولفه‌های خلاقیت ۵ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه هفتم دوره متوسطه اول، توجه مناسبی صورت نگرفته است. نمودار مربوط به جدول شماره ۱ در زیر به صورت نمودار نشان داده شده است.

نمودار ۱) میزان توجه کتاب کار و فناوری پایه هفتم دوره متوسطه اول به تفکیک مولفه های کارآفرینی

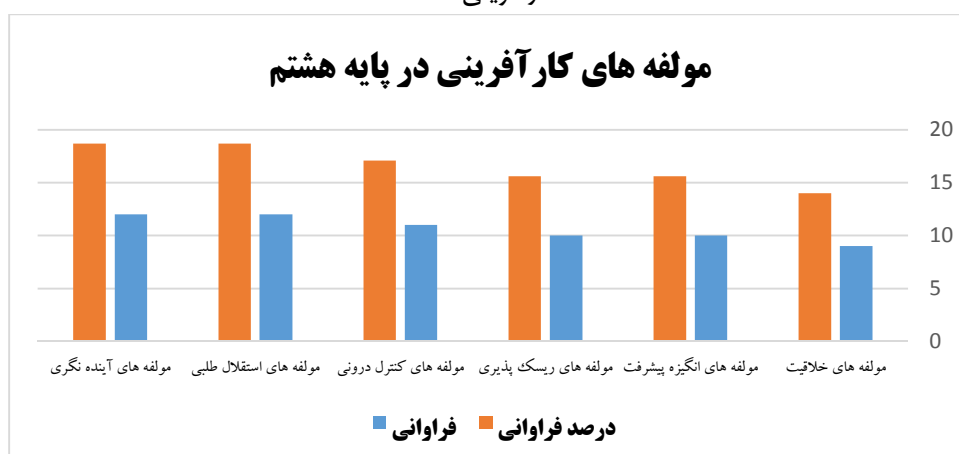
دومین سؤال تحقیق این است که در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه ی هشتم دوره متوسطه اول تا چه حد به مولفه های کارآفرینی توجه شده است؟ جدول ۳ نتایج را نشان می دهد. جدول ۳) فراوانی و درصد توزیع مولفه های کارآفرینی کتاب کار و فناوری در پایه هشتم دوره متوسطه اول

مجموع توجه به هر یک از مولفه ها %	فراوانی	مولفه های کارآفرینی
۱۴	۹	مولفه های خلاقیت
۱۵/۶	۱۰	مولفه های انگیزه پیشرفت
۱۵/۶	۱۰	مولفه های ریسک پذیری
۱۷/۱	۱۱	مولفه های کنترل درونی
۱۸/۷	۱۲	مولفه های استقلال طلبی
۱۸/۷	۱۲	مولفه های آینده نگری
۱۰۰	۶۴	مجموع

نتایج جدول شماره ۳، نشان می دهد که در کتاب کار و فناوری پایه هشتم دوره متوسطه اول جمعاً در ۶۴ مورد به مولفه های کارآفرینی که شامل مولفه های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی و آینده نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۱۲ مورد (۱۸/۷٪) به مولفه های استقلال طلبی و آینده نگری توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه های استقلال طلبی و آینده نگری شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه هشتم دوره اول متوسطه، ۱۱ مورد (۱۷/۱٪)، به مولفه های کنترل درونی پرداخته شده است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه های کنترل درونی نیز شده است.

علاوه بر این، فراوانی مولفه‌های خلاقیت ۹ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه هشتم دوره متوسطه اول، توجه کمتری صورت گرفته است. نمودار مربوط به جدول شماره ۳ در زیر به صورت نمودار نشان داده شده است.

نمودار (۲) میزان توجه کتاب کار و فناوری پایه هشتم دوره متوسطه اول به تفکیک مولفه‌های کارآفرینی

سومین سؤال تحقیق این است که در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره متوسطه اول تا چه حد به مولفه‌های کارآفرینی توجه شده است؟ جدول ۴ نتایج را نشان می‌دهد.

جدول (۴) فراوانی و درصد توزیع مولفه‌های کارآفرینی کتاب کار و فناوری در پایه نهم دوره متوسطه اول

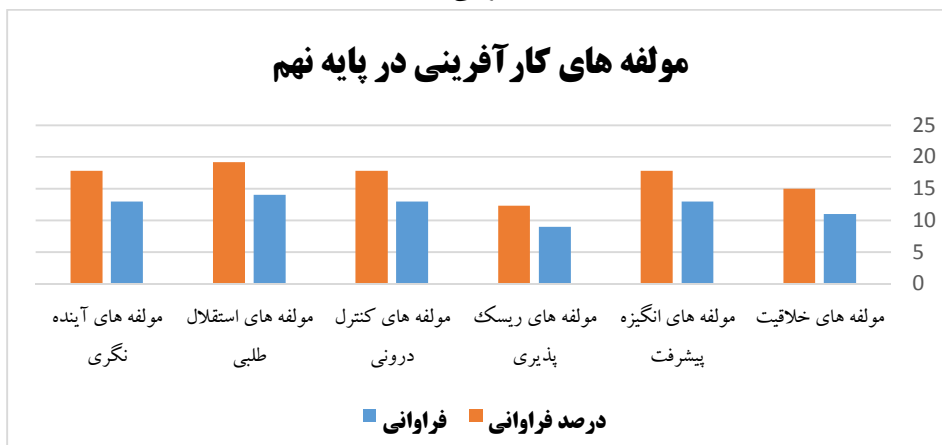
مجموع توجه به هر یک از مولفه‌ها٪	فراوانی	مولفه‌های کارآفرینی
۱۵	۱۱	مولفه‌های خلاقیت
۱۷/۸۰	۱۳	مولفه‌های انگیزه پیشرفت
۱۲/۳۲	۹	مولفه‌های ریسک‌پذیری
۱۷/۸۰	۱۳	مولفه‌های کنترل درونی
۱۹/۱۷	۱۴	مولفه‌های استقلال‌طلبی
۱۷/۸۰	۱۳	مولفه‌های آینده‌نگری
۱۰۰	۷۳	مجموع

نتایج جدول شماره ۴ نشان می‌دهد که در کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره متوسطه اول جمعاً در ۷۳ مورد به مولفه‌های کارآفرینی که شامل مولفه‌های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری، کنترل

درونی، استقلال طلبی و آینده‌نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۱۴ مورد (۱۹/۱۷٪) به مولفه‌های استقلال طلبی توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های استقلال طلبی شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره اول متوسطه، ۱۳ مورد (۱۷/۸۰٪)، به مولفه‌های انگیزه پیشرفت، کنترل درونی و آینده‌نگری پرداخته شده است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های ذکر شده مشاهده گردیده است. علاوه بر این، فراوانی مولفه‌های ریسک‌پذیری ۹ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره متوسطه اول، توجه کمتری صورت گرفته است. نمودار مربوط به جدول شماره ۴ در زیر به صورت نمودار نشان داده شده است.

نمودار ۳) میزان توجه کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره متوسطه اول به تفکیک مولفه‌های کارآفرینی

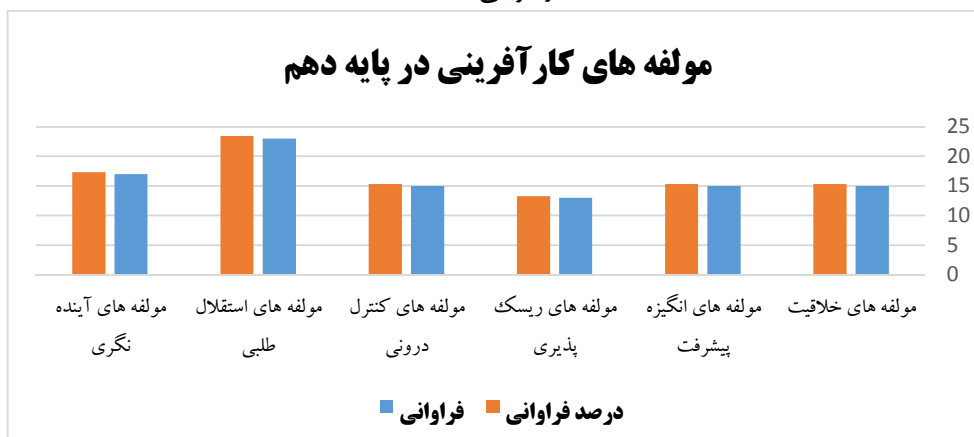
چهارمین سؤال تحقیق این است که در محتوای درسی کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم تا چه حد به مولفه‌های کارآفرینی توجه شده است؟ جدول ۵ نتایج را نشان می‌دهد.

جدول ۵) فراوانی و درصد توزیع مولفه‌های کارآفرینی کتاب کار و فناوری در پایه دهم دوره متوسطه دوم

مجموع توجه به هر یک از مولفه‌ها/٪	فراوانی	مولفه‌های کارآفرینی
۱۵/۳۰	۱۵	مولفه‌های خلاقیت
۱۵/۳۰	۱۵	مولفه‌های انگیزه پیشرفت
۱۳/۲۶	۱۳	مولفه‌های ریسک‌پذیری
۱۵/۳۰	۱۵	مولفه‌های کنترل درونی
۲۳/۴۶	۲۳	مولفه‌های استقلال طلبی
۱۷/۳۴	۱۷	مولفه‌های آینده‌نگری
۱۰۰	۹۸	مجموع

نتایج جدول شماره ۵ نشان می‌دهد که در کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم جمعاً در ۹۸ مورد به مولفه‌های کارآفرینی که شامل مولفه‌های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی و آینده‌نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۲۳ مورد (۲۳/۴۶٪) به مولفه‌های استقلال طلبی توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های استقلال طلبی شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم، ۱۷ مورد (۱۷/۳۴٪)، به مولفه‌های آینده‌نگری پرداخته شده است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های آینده‌نگری مشاهده گردیده است. علاوه بر این، فراوانی مولفه‌های ریسک‌پذیری ۱۳ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم، توجه کمتری نسبت به سایر مولفه‌ها صورت گرفته است. نمودار مربوط به جدول شماره ۵ در زیر به صورت نمودار نشان داده شده است.

نمودار ۴) میزان توجه کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم به تفکیک مولفه های کارآفرینی

بحث و نتیجه گیری

➤ با بررسی سؤال تحقیق، یافته‌ها نشان داد که در کتاب کار و فناوری پایه هفتم دوره متوسطه اول جمعاً در ۵۶ مورد به مولفه های کارآفرینی که شامل مولفه های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی و آینده نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۱۲ مورد (۲۱/۴٪) به مولفه های کنترل درونی توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه های کنترل درونی شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه هفتم دوره اول متوسطه، ۱۱ مورد (۱۹/۶٪) به مولفه های آینده نگری و استقلال طلبی پرداخته شده است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه های آینده نگری و استقلال طلبی نیز شده است. علاوه بر این، فراوانی مولفه های خلاقیت ۵ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه هفتم دوره متوسطه اول، توجه مناسبی صورت نگرفته است.

➤ با بررسی سؤال تحقیق، یافته‌ها نشان داد که در کتاب کار و فناوری پایه هشتم دوره متوسطه اول جمعاً در ۶۴ مورد به مولفه های کارآفرینی که شامل مولفه های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی و آینده نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۱۲ مورد (۱۸/۷٪) به مولفه های استقلال طلبی و آینده نگری توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه های استقلال طلبی و آینده نگری شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه هشتم دوره اول متوسطه، ۱۱ مورد (۱۷/۱٪) به مولفه های کنترل درونی پرداخته شده

است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های کنترل درونی نیز شده است. علاوه بر این، فراوانی مولفه‌های خلاقیت ۹ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه هشتم دوره متوسطه اول، توجه کمتری صورت گرفته است.

➤ با بررسی سؤال تحقیق، یافته‌ها نشان داد که در کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره متوسطه اول جمعاً در ۷۳ مورد به مولفه‌های کارآفرینی که شامل مولفه‌های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی و آینده‌نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۱۴ مورد (۱۷/۱۹٪) به مولفه‌های استقلال طلبی توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های استقلال طلبی شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره اول متوسطه، ۱۳ مورد (۸۰/۱۷٪)، به مولفه‌های انگیزه پیشرفت، کنترل درونی و آینده‌نگری پرداخته شده است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های ذکر شده مشاهده گردیده است. علاوه بر این، فراوانی مولفه‌های ریسک‌پذیری ۹ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه نهم دوره متوسطه اول، توجه کمتری صورت گرفته است.

➤ با بررسی سؤال اصلی تحقیق، یافته‌ها نشان داد که در کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم جمعاً در ۹۸ مورد به مولفه‌های کارآفرینی که شامل مولفه‌های خلاقیت، انگیزه پیشرفت، ریسک‌پذیری، کنترل درونی، استقلال طلبی و آینده‌نگری است، اشاره شده است که از این تعداد ۲۳ مورد (۴۶/۲۳٪) به مولفه‌های استقلال طلبی توجه شده است. این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های استقلال طلبی شده است. همچنین، در کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم، ۱۷ مورد (۳۴/۱۷٪)، به مولفه‌های آینده‌نگری پرداخته شده است که این موضوع حاکی از آن است که در کتب حاضر توجه مطلوبی به مولفه‌های آینده‌نگری مشاهده گردیده است. علاوه بر این، فراوانی مولفه‌های ریسک‌پذیری ۱۳ مورد بوده است که این امر، نشانگر آن است که در کتاب کار و فناوری پایه دهم دوره متوسطه دوم، توجه کمتری نسبت به سایر مولفه‌ها صورت گرفته است. به طور کلی و با توجه به اهمیت تربیت کارآفرینان با خصوصیات کارآفرینانه در دانش‌آموزان به ویژه در سطوح پایین و با عنایت به اینکه امروزه در دنیا مراکز آموزشی به ویژه سطوح پایین از اهمیت فوق‌العاده‌ای در رشد و توسعه آتی جوامع داشته و دارد پیشنهاد می‌شود:

❖ اقدامات اساسی برای تحول در محتوای دروس متناسب با ماهیت اقدامات کارآفرینانه در جهت رشد نگرش کارآفرینی در آنها صورت گیرد. با بررسی در محتوای مطالعات تجربی صورت گرفته در داخل

کشور مشخص شد که محتوای کتب درسی و برنامه آموزشی مدارس ما متأسفانه آن گونه که باید و شاید در جهت اقدامات کارآفرینی قدم برداشته است بهترین دلیل برای این مدعا نتایج پژوهشهای جعفری مقدم و فخارزاده (۱۳۹۰)، احمدی و فضائی (۱۳۹۲)، خسروانی فر و ستوده (۱۳۹۲)، عابدینی بتریک و عقیلی (۱۳۹۲)، محمدی زاده و همکاران (۱۳۹۲) و و عبدالحالی و عبدالحالی (۱۳۹۴).

❖ تربیتی اتخاذ شود تا دانش آموزان در طول دوره تحصیلی خود در همهی پایه‌های تحصیلی آموزش های کارآفرینی را البته با دبیران آموزش دیده سپری و نمره دوره در سرنوشت تحصیلی و آینده شغلی آنها لحاظ شود. چرا که ولکمن و توکارسکی (۲۰۱۵) در تحقیق خود که بر روی دانش آموزان کشورهای آلمان، رومانی، ایتالیا و استرالیا صورت گرفته است نشان دادند که نگرش کارآفرینی دانش آموزان در کشورهای مورد مطالعه به دلیل آموزش های لازم تقریباً بالا است.

❖ نتایج پژوهشها بیانگر آن است که مدیران و دبیران نقش اساسی در ترغیب و تشویق دانش آموزان به مسأله کارآفرینی دارند که می توان به نتایج تحقیق مهرام و فرخ نژاد (۱۳۸۹) و عابدزاده (۱۳۹۱) اشاره کرد. آنها در تحقیق خود نشان دادند که مدیران مدارس و دبیران به ویژه دبیران کار و فناوری بیشترین اثر را در تشویق و ترغیب دانش آموزان ایفا می کنند. بنابراین پیشنهاد می شود تا آموزش و پرورش با برگزاری دوره های ضمن خدمت برای مدیران و دبیران قدم های اساسی در این زمینه بردارد.

❖ ضروری است برنامه‌های آموزش کارآفرینی مبتنی بر رویکرد میان رشته‌ای تدوین گردد و از نگاه تک‌درسی و یا ارائه فصلی تحت عنوان کارآفرینی به رویکرد مبتنی بر دوره یا رشته تغییر داده شود.

❖ اهداف آموزش کارآفرینی برای دست اندرکاران، مدرسان و فراگیران واضح و شفاف باشد و از بیان اهداف کلی و غیر قابل دستیابی پرهیز گردد.

❖ در نهایت با توجه به یافته های فوق پیشنهاد می‌شود بازنگری کتب در راستای توجه بیشتر به تمام مولفه‌های نگرش کارآفرینانه مورد توجه مسئولان قرار گیرد.

فهرست منابع

- احمدی، غلامعلی، فضائلی‌فر، زینب، تحلیل محتوای کتاب‌های آموزش حرفه و فن دوره‌ی راهنمایی بر اساس شاخص‌های کارآفرینی، توسعه کارآفرینی، ۱۳۹۲، سال ششم، شماره اول، بهار، صص ۱۶۵-۱۸۳.
- جعفری مقدم، سعید، سادات فخارزاده، آرزو، توسعه‌ی نگرش کارآفرینانه در کتاب‌های درسی (مطالعه موردی: کتاب‌های فارسی دوره دبستان)، توسعه کارآفرینی، ۱۳۹۰، سال سوم، شماره یازدهم، بهار، صص ۶۶-۴۷.
- خسروانی فرد، حسین و ستوده، عبدالقهار. (۱۳۹۲)، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره پیش دانشگاهی از نظر میزان توجه به عوامل مرتبط با کارآفرینی، پنجمین همایش ملی آموزش، تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی. صمدآقایی، جلیل، سازمان‌های کارآفرین، انتشارات مدیریت دولتی، ۱۳۹۴.
- عابدزاده، عشرت. (۱۳۹۱)، مدیران و کارآفرینی دانش‌آموزان متوسطه نظری و فنی حرفه‌ای دخترانه شهر ری. رشد آموزش فنی حرفه‌ای و کاردانش، دوره ۸(۲)، صص ۴۰-۴۹.
- عابدی، احمد، عریضی سامانی، سیدحمیدرضا، تحلیل محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی برحسب سازه‌انگیزه پیشرفت، مجله نوآوری‌های آموزشی، ۱۳۹۲، شماره ۵، صص ۲۹-۳۲.
- عابدینی بلتیریک، میمنت و عقیلی، رمضان. (۱۳۹۲)، بررسی جایگاه مفهوم خلاقیت در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی. تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، پنجمین همایش ملی آموزش.
- عبدالخانی، علی و عبدالخانی، سکینه. (۱۳۹۴)، تحلیل محتوای کتب کار و فناوری دوره اول متوسطه در زمینه کارآفرینی بر اساس تکنیک ویلیام و حیطة شناختی بلوم، تهران: سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای کشور، سومین همایش بین‌المللی مهارت‌آموزی و اشتغال.
- علائی، عذرا، بررسی مولفه‌های موثر بر کارآفرینی و شیوه‌های پرورش آن در وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ماهنامه اجتماعی-اقتصادی، علمی و فرهنگی کار و جامعه، ۱۳۹۳، شماره ۱۶۷، فروردین.
- محمدی زاده، سمیه؛ تجری، مجتبی و صاحبی، سمیه. (۱۳۹۲)، تحلیل محتوای کتب درسی دوره ابتدایی با تأکید بر فرهنگ کار، تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی. پنجمین همایش ملی آموزش.
- مرادی، میترا؛ کوهستانی، حسینعلی و بهرام زاده، حسینعلی. (۱۳۸۹)، بررسی ویژگی‌های بنیادین کارآفرینی در دانش‌آموزان دوره متوسطه خراسان شمالی و ارائه راهکار جهت تقویت این ویژگی‌ها، پژوهشنامه تربیتی، ۵(۱۷)، صص ۱۱۵-۱۲۸.
- معانی، محمود و همکاران، مطالعه تطبیقی درس حرفه و فن با دروس مشابه در چند کشور، مرکز منابع سازمان پژوهش و تالیف کتب درسی، ۱۳۹۴.
- مقیم، فضل‌الله، غلامی کوتنانی، کورش، جوکار، عباس، بررسی عملکرد مراکز کارآفرینی دانشگاه‌های مجری طرح کاراد از ابتدای طرح تا پایان سال ۱۳۹۱ (گزارش نهایی طرح)، مرکز مطالعات تحقیقات و ارزشیابی آموزشی، دبیرخانه طرح توسعه کارآفرینی در دانشگاه‌های کاراد، ۱۳۹۳.
- منطقی، مرتضی، بررسی پدیده خلاقیت در کتاب‌های درسی دبستان: بررسی تاثیر آموزش خلاقیت در دانش‌آموزان ابتدایی و ارائه الگویی برای آموزش خلاق آنان، پایان‌نامه دکتری، ۱۳۹۰، دانشگاه تهران، تهران.

تحليل محتوای کتب کار و فناوری از لحاظ انعکاس مولفه های کارآفرینی □ ۱۰۹

Volkman, Ch.K & Tokarski, K.O. (۲۰۱۵). Student attitudes to entrepreneurship.
Management & Marketing, Vol.۴, No.۱, pp۱۷-۳۸.